

Олена ПЕРВУШИНА,
голова Голосіївського районного суду м. Києва

ЗМАГАЛЬНИЙ СУДОВИЙ ПРОЦЕС ТА РІВНІСТЬ СТОРІН ЗА НОВИМ КПК УКРАЇНИ

Шановні друзі!

Хочу звернути увагу на деякі теоретичні та практичні аспекти застосування положень Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, зупинившись, зокрема, на принципі змагальності сторін кримінального провадження та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх належності та допустимості.

Статтею 22 КПК України запроваджується принцип змагальності сторін кримінального провадження та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх належності та допустимості. Провідною ідеєю цього принципу є паритетність сторін обвинувачення і захисту, які самостійно обстоюють їхні правові позиції у формі судового спору шляхом реалізації наданих процесуальним законом прав та виконання процесуальних обов'язків.

Необхідно звернути увагу на те, що реалізація цього принципу неможлива, якщо сторони кримінального провадження не є процесуально рівними, а суд є винятково об'єктивним та неупередженим арбітром – оцінювачем наданих сторонами кримінального провадження доказів. Якщо сторона обвинувачення не надала в обґрунтування обвинувачення достатніх доказів, суд оцінює лише ті докази, які були надані, та приймає рішення на підставі наявних матеріалів, оскільки протилежна сторона – сторона захисту – наділяється рівними процесуальними правами у наданні доказів.

У КПК 1960 р., а саме в ст. 16-1, також був закріплений принцип, що зазначений вище, однак, як засвідчив досвід та аналіз судової практики, він не спрацював повною мірою, зважаючи на суперечності, що існували у кримінальному процесі. Передусім причина полягала власне у психології кримінального судочинства, яка передбачала здійснення судом насамперед пошуку істини у кримінальній справі, в результаті чого, переслідуючи таку мету, суд вживав заходів щодо пошуку та збирання доказів винуватості або невинуватості особи.

Чинний КПК України закріплює фундаментально інший підхід у кримінальному процесі. Так, суд можна з впевненістю назвати арбітром у ході судового розгляду кримінального провадження, який виключно досліджує та оцінює зібрані й надані сторонами кримінального провадження докази. І лише на підставі наданих сторонами кримінального провадження доказів, безпосереднього їх дослідження в судовому засіданні, визначення їх належності та допустимості він приймає рішення щодо винуватості або невинуватості особи, внаслідок чого постановляє обвинувальний або виправдувальний вирок.

Я вважаю, що запровадження цього принципу стимулює сторони максимально активно збирати докази на досудовому розслідуванні, а також доводити їх допустимість та належність перед судом.

Якщо раніше суд був активним учасником судового провадження, здійснював заходи, спрямовані на збирання доказів винуватості або невинуватості особи, а у разі їх недостатності мав можливість повернути кримінальну справу для проведення додаткового розслідування, тим самим виконуючи невластиві суду функції обвинувачення або захисту, із набранням чинності КПК України та ліквідацією інституту досудового розслідування суд дійсно виконує функцію, закріплену у ст. 2 КПК України, а саме – забезпечує повний та неупереджений судовий розгляд, за наслідками якого приймає рішення на підставі зібраних та наданих сторонами кримінального провадження доказів, лише даючи їм оцінку з точки зору допустимості та належності.

КПК України, зокрема ст. 333, передбачає застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час судового провадження. Однак такі дії суду спрямовані винятково на дослідження, встановлення належності та допустимості наданих сторонами кримінального провадження доказів і включають можливість їх пошуку або збирання судом. При цьому слід звернути увагу на те, що зазначена вище стаття передбачає застосування судом заходів забезпечення кримінального провадження винятково за клопотанням сторони кримінального провадження, а не з власної ініціативи.

Враховуючи наведене, можна дійти висновку, що принцип змагальності сторін кримінального провадження, закріплений у ст. 22 КПК України, активно діє завдяки узгодженню цієї норми Кодексу з нормами процесуального закону, в яких закріплюються інші принципи кримінального судочинства, що дає змогу суду активно застосовувати принцип змагальності сторін під час судового розгляду кримінального провадження.

Це неможливо без зміни правосвідомості як сторони обвинувачення, так і сторони захисту, які не можуть бути пасивними у кримінальному провадженні. З метою підвищення ефективності запровадження і функціонування цього принципу слід змінювати стереотипи у правосвідомості державних обвинувачів, професійних адвокатів, суддів.

Разом з тим існують і проблеми у застосуванні цього принципу, оскільки професійна підготовка державних обвинувачів, професійних захисників не є достатньою. Правосвідомість цих осіб ще повністю не змінилася, внаслідок чого вони не повною мірою користуються своїми правами та виконують процесуальні обов'язки відповідно до норм чинного КПК України.

З цього випливає, що для представників обвинувачення і захисту слід проводити навчальні семінари. Можливо, таке навчання слід здійснювати на базі Національної школи суддів України. Крім того, необхідно обговорювати проблемні питання застосування положень КПК України, які виникають у практиці місцевих загальних судів, оскільки апробація кримінального процесуального закону здійснюється саме в них. У зв'язку з цим, на мою думку, актуальним є проведення семінарів за участю суддів, працівників органів прокуратури, органів досудового розслідування та професійних адвокатів.

Дякую за увагу.